

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

69

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • ערב יום הכיפורים תשע"ג

שהיה שרוי בשמחה ובמצב רוח טוב מאד, והיה לוקח מישהו לטייל איתו, ומדבר על התכניות שיש לו בעתיד בענייני הישיבה, כיצד להמשיך הלאה בזיכוי הרבים בתורה, כך היה במוצאי יום כיפור עם מצב רוח טוב מאד וביישוב הדעת.

ומצינו לרבינו יונה בשערי תשובה (ד, ח) שכתב כי מטעם זה אמרו כל הקובע סעודה בערב יום הכיפורים כאילו נצטוו להתענות תשיעי ועשירי והתענה בהם, והטעם בזה "כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו, ותהיה לו לעדה על דאגתו לאשמתו ויגונותיו לעונותיו", והיינו כי מה שאדם אוכל ושותה בתשיעי זהו סימן על שמחתו בכפרת העונות, ומראה בזה שהוא דואג על החטא ויודע שצריך סליחה ומחילה, והוא רוצה בלבו את הכפרה, ולכן הוא שמח בכפרת העונות ביום כיפור, ועושה סעודה לשמחת הכפרה.

ועוד טעם למצות האכילה בתשיעי כתב שם רבינו יונה (אות ט') "כי בשאר ימים טובים אנו קובעים סעודה לשמחת המצוה, כי יגדל וישגה מאד שכן השמחה על המצוות, כמו שנאמר ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך, ונאמר תחת אשר לא עבדת את השם אלוקיך בשמחה ובטוב לבב, ומפני שהצום ביום הכיפורים, נתייבנו לקבוע סעודה על שמחת המצוה בערב יום הכיפורים", והיינו שהסעודה בערב יום כיפור היא כמו כל סעודת יום טוב, וכיון שאי אפשר לאכול ולשתות ביום כיפור עצמו, קובעים את הסעודה בערב יום הכיפורים.

וביאר רבינו יונה בתוך דבריו כי הסעודה ביום טוב היא "לשמחת המצוה", והיינו שישנם שלושה חלקים, מצוה, שמחת המצוה, וסעודה על שמחת המצוה, וכל יום טוב יש בו הרבה מצוות, כמו שכתוב "מקרא קודש", ופירש"י (ויקרא כג, לה) "מקרא קודש - קדשהו בכסות נקייה ובתפילה", והרמב"ן (שם ב) כתב "שיהיו ביום הזה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו כי מצוה היא על ישראל להיקבץ בבית האלוקים ביום מועד לקדש היום בפרהסיא בתפילה והלל לאל בכסות נקייה ולעשות אותו יום משתה", אלו הם המצוות ביום טוב.

והשמחה במצוות היא על ידי שאדם מכיר את ערך וחשיבות המצוה, ומבין כמה שלמות וקדושה המצוה נותנת לו, וכפי שאנו אומרים "וקדשתנו במצוותיך" - היינו שהציווי עצמו מקדש את האדם, כי אם אדם מצווה זהו סימן שיש לו חשיבות ושייכות לקיום המצוה, וכבר יש בו איזה קדושה מחמת הציווי, וגם יכול להוסיף עוד קדושה על ידי קיום המצוה, שעל זה אנו מבקשים "קדשנו במצוותיך" - היינו בקשה על העתיד שנוכל לקיים המצוות בטהרת הלב לשם שמים, ונתקדש עוד על ידי קיום המצוות בפועל.

וכשאדם מקדש עצמו בקיום המצוות, מקדשים אותו מן השמים בתוספת קדושה, כמו שאמרו חז"ל (יומא לט, א) אדם מקדש עצמו מלמטה מקדשים אותו מלמעלה, וביאר החפץ חיים בשמירת הלשון (ח"ב פ"ב) "שנמשכת קדושה מלמעלה על שורש נשמתו", והיינו כי הנשמה היא חלק אלוה ממעל, ושורש הנשמה הוא למעלה, ואם אדם מקדש עצמו מלמטה, היינו שמקדש את גופו בקיום המצוות, מקדשים אותו מלמעלה בשורש נשמתו, וההשפעה של הקדושה באה עליו מלמעלה למטה, וכשאדם יודע כמה קדושה הוא מקבל מקיום המצוה, ממילא הוא שמח בקיום המצוה.

ועל זה כתב רבינו יונה כי סעודת יום טוב היא כדי לחזק את שמחת המצוה, והיינו שאנחנו שמחים בקיום מצוות היום טוב, מפני שאנו מכירים את חשיבות המצוה שזה מקדש אותנו, ולחיזוק שמחת המצוה קובעים סעודה, אבל השמחה היא לא מחמת הסעודה אלא מחמת המצוה, וכמו שאם יש שמחה משפחתית ועושים סעודה, השמחה היא לא מחמת הסעודה אלא מחמת המשפחתית, ועל ידי הסעודה שמחים יותר בשמחה המשפחתית, כך גם ביום טוב אנו שמחים בקדושת המצוות שיש לנו, ומחזקים את השמחה על ידי סעודה.

יש עוד להאריך בדברים בנוגע לצום גדליה ועשרת ימי תשובה, אבל העיקר הוא דבר אחד שכתוב ברמב"ם (הלכות תעניות ה, א) כי תכלית התעניות הוא לעורר הלבבות לתיקון המעשים שגרמו לגלות, ולמעשה עיקר התיקון הוא בחיזוק האמונה וחיזוק הדבקות בתורה, שלא להסיח דעת ולהמשיך

אנחנו עומדים לפני יום כיפור. מה אנו צריכים לחשוב ומה זה מעורר אותנו? ראשית, יום כיפור הוא יום של סליחה ומחילה, ויש בו השפעה מן השמים לטהרת הלב, כמו שכתוב (ויקרא טז, ל) "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם", וידוע כי יש כאלה שנסארת אצלם ההשפעה שקיבלו ביום כיפור למשך תקופה אחר כך, ומרגישים זאת בפרט בגיל צעיר שאז הלב הוא יותר טהור, ולמשל התפילות הם יותר בכוונה במשך זמן קצר לאחר יום כיפור, מכוח ההשפעה של טהרת הלב שקיבלו מן השמים ביום כיפור.

וההשפעה ביום כיפור היא גם על הרחוקים, כפי שרואים בכל הארץ שהכבישים ריקים ממכוניות ביום כיפור, וגם הרבה חילוניים צמים ביום כיפור, ושמעתי מאחד שנסע פעם באוטובוס וישבו לפניו שני חילוניים ששוחחו ביניהם, האחד אמר שהוא לא צם ביום כיפור והשני אמר שהוא צם, ושאל הראשון את השני מדוע אתה צם, הלא אין אתה שומר תורה ומצוות, והלה ניסה להתחמק ואמר כי בשביל הבריאות כדאי לצום יום אחד בשנה, וחזר הראשון ושאל, אם כן מדוע אתה צם דווקא ביום כיפור ולא ביום אחר בשנה, עד שנשאר בלי תירוץ והודה כי אינו מסוגל לאכול ביום הקדוש.

ומלבד ההשפעה מן השמים ביום כיפור, יש עוד השפעה ממה שיש ציבור גדול שמתעוררים ומתחזקים באמונה ביום כיפור, והחיזוק של שומרי התורה ביום הקדוש משפיע גם על הכלל כולו, ומצינו באיגרת החזו"א שכתב (ג, טב) כי אפילו אדם יחיד שהוא בעל תורה אמיתי, השפעתו ניכרת על כל הסביבה, גם אם אינו עושה תעמולה לשכנע אחרים, ושמעתי פעם שאמרו שיש הבדל בין חילוני שגר בבני ברק לחילוני שגר ברמת גן, מפני שמי שגר בסביבת בני תורה מקבל השפעה, ויש לו יותר רגש לדברים שבקדושה.

וכתב שם החזון איש כי גם במקומות הרחוקים שלא רואים את ההשפעה של הבעל תורה האמיתי, שם גם כן יש השפעה נסתרת מכוחו, וכמו שידוע על הפרושים מאיישישוק שהיו עוזבים את הבית לתקופה ממושכת ולמדו בפרישות בבית המדרש, ונשים צדקניות היו מביאות להם אוכל לבית המדרש, והיו אומרים שאם הפרוש באיישישוק (שבליטא) יפסיק ללמוד, יגרום בזה שיהודים בבאליסטוק (שבפולניה) יפתחו חנויות בשבת, כי מה שיהודים במקומות רחוקים שומרים שבת, זהו מכוח ההשפעה של הפרושים באיישישוק שעוסקים בתורה יומם ולילה.

וכך גם ביום כיפור שיש חיזוק גדול אצל שומרי התורה, ויש הרבה שבאים לבית הכנסת ומתפללים כל היום, לכן גם מי שאינו בא לבית הכנסת מושפע מזה, ושמעתי מעשה שהיה בילד צעיר מבית דתי שהגיע בעליית הנוער מחוץ לארץ, והכניסו אותו לקיבוץ חילוני שלא היו שומרים תורה ומצוות, וכשהגיע יום כיפור התעורר בו פתאום הרגש שצריך ללכת למקום שמתפללים, וטרח ללכת מרחק גדול עד שמצא מקום להתפלל, זהו מכוח ההשפעה שיש מן השמים ביום כיפור, וגם מכוח השפעת החיזוק של שומרי התורה.

ועתה בעמדנו לפני יום כיפור, אנו מחכים ליום שבו נזכה לכפרת עונות, וכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ד, ח) "אם עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה, ידאג לעונות ויכסוף ויחכה להגיע ליום הכיפורים למען יתרצה אל השם יתברך", והיינו שצריכים לחכות ולהשתוק להגיע ליום כיפור שבו נזכה להתרצות לפני ד' ולכפרת עונות, וכתוב ברמב"ם (הלכות שגגות ג, י) כי אין יום הכיפורים מכפר אלא על השבים המאמינים בכפרתו, אבל מי שאינו מאמין שיום הכיפורים מכפר, אינו זוכה למחילת עונות.

ואמנם פשוט כי הביטחון בכפרת העונות שייך רק לאחר שאדם משתדל ועושה כל מה שבכוחו לעשות, ובוודאי לא שייך שאדם יפרוק עול ויעשה מה שלבו חפץ ואחר הכל יהיה בטוח שיזכה למחילה סליחה וכפרה, אבל אם אדם משתדל ועושה כל מה שבכוחו לעשות, במעשים, בדיבור ובמחשבה, [והעיקר שיהא ביישוב הדעת, כי בלבול הדעת הוא גרוע מאד], מי שמשתדל בכל כוחו הרי הוא בטוח שיזכה לכפרת עונות ביום הכיפורים.

לכן אנחנו צריכים לשמוח ביום הכיפורים אחרי שמשתדלים ועושים כל מה שיכולים לעשות, וזכורני במוצאי יום כיפור את מרן הרב מפוניבז' זצ"ל

* נאמר במוצאי צום גדליה תשע"ג.

ברציפות כל אחד לפי כוחו, אם הלכות או אגדה, עיון או בקיאות, כל אחד מה שבכוחו וכפי רמת ההבנה שלו, וכמובן מי שיש לו כוחות להיות שקוע בעיון ובעמלה של תורה, הרי זה מקדש את הנשמה, שהוא מרותק יותר ויותר, והמוח מונח יותר בתורה.

וכבר סיפרתי פעם על אחד שרצה לקבל אהבת השם, שזוהי מדרגה גבוהה מאד שהלב ירגיש את האמונה, ונסע לירושלים לאחד שהוא בעל מדרגה ושאל אותו מה לעשות כדי שירגיש אהבת השם, והלה יעץ לו שיקבע לימוד בספר 'שב שמעתתא', ולא הסביר לו מדוע אבל אמר כי בזה יקבל אהבת השם, והוא שמע לעצתו והתחיל ללמוד בספר שב שמעתתא ובאמת הרגיש יותר קירבת אלוקים, שהתפילה היא אחרת והתורה היא אחרת (וכמו שכתב המסילת ישרים פרק י"ט כי השמחה בתורה היא ענף מאהבת השם) והלב נהיה קרוב יותר לאמונה.

ונכנס אלי לשאול מה יוכל לעשות עוד, וכיצד לקבל עוד דרגות באהבת השם, ואמרתי לו כי הסיבה שלימוד השב שמעתתא גורם להרגיש אהבת השם, זהו מפני שהראש מרותק ושקוע לגמרי בתורה, וכל החושים מרוכזים ריכוז מלא בתורה, וכשאדם שקוע בתורה באופן כזה, שהמוח פועל והלב מרגיש, הרי הוא מחובר ודבוק בקדושת התורה, ומזה באה ההשפעה של אהבת השם, לכן העצה היא שימשיך וילמד כל דבר שמעניין ומרתק אותו, וככל שיהיה שקוע יותר בתורה כך ירגיש יותר קירבת אלוקים.

וראיתי גם בסיפור הגר"א (אשי ישראל עמ' 7) בשם השל"ה שהביא מספר 'דרך חיים' עשר עצות המועילות לכוונה בתפילה, וכתב שם כי "הראשון והוא הגורם הגדול שבכולם תורה, דע כי כשירבה האדם העסק בתורה ובמצוות, הנה בסיבת זה ובאמצעותו יקרב אל האלוקים ויתדבק אליו, ותהיה יראתו ואהבתו תקועה בלבו, ואז כשיקום להתפלל לא יקשה עליו כלל להתחנן ולכוון לב, אבל יקל עליו מאד, כי תיכף ומיד ימצא השם ית' במחשבתו כיון שהוא מוכן לכך", עכ"ד.

והיינו כי חיזוק הדבקות בתורה מביא לחיזוק האמונה, שעל ידי זה התפילה היא יותר בכוונה, וגם אם אינו בוכה בתפילה, העיקר הוא כוונת הלב, ויש הרבה גדולי עולם שאינם בוכים בתפילה, ומובא בהקדמה לספר מנוחה וקדושה כי פעם אחת בחייו כשאמר בסליחות "לך השם הצדקה ולנו בושות הפנים" הרגיש בוש גדולה מאד עד שהתחיל לבכות, וכמו שמצוי אצל ילדים קטנים שלפעמים מתביישים ומתחילים לבכות מרוב בוש, וכתב שם כי מאז היו לו געגועים תמיד מתי יזכה שוב להגיע לדרגה הזאת של בוש.

[והסיבה לזה מפני שיש לב ויש מוח, והבכייה באה מצד הרגש, ואחרי שהלב התרגש פעם אחת בחלק זה של התפילה, כבר התעלה וקיבל את הדרגה הזאת, וקשה להתרגש פעם שנייה אחרי שכבר התרגש פעם אחת, וכמו שידוע כשיש שמחה משפחתית יש שמתחילים לבכות מרוב שמחה, ולאחר שמתרגשים פעם ראשונה שוב אין בוכים שנית, או להבדיל אם יש איזה מאורע רחמנא לצלן שבוכים מרוב צער, מתחילים לבכות עד שמשלימים וכבר לא בוכים, כך טבע האדם].

ולמעשה אנו עומדים לפני בין הזמנים, וכבר הזכרנו כי ראוי לכל אחד לעשות תכנית קבועה, ללמוד בזמנים קבועים ובמקום קבוע, וגם לקבוע מראש מה ללמוד, ואמנם צריכים גם לעזור בבית, אבל אפשר לדבר עם בני המשפחה שהעזרה לא תהיה על חשבון הלימוד, ויהיו זמנים קבועים לכל דבר. ועוד הזכרנו בעניין מה שמהדרים לחפש זמן רב אחר ארבעה מינים מהודרים, ושמעתי מאדם גדול שאמר כי היו צריכים לעשות את ההידורים הללו גם בתורה במשך כל השנה, שהרי תלמוד תורה כנגד כולם.

יש לנו דברים פשוטים מאד לקיים ולהמשיך את ההשפעה של יום כיפור, ועל ידי שנתחזק בהם נזכה לגמר חתימה טובה!

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם

דברים שנאמרו בשיעור היומי, עשרת ימי תשובה תשס"ט

אנו עומדים לפני יום כיפור. יש כאלה שביום כיפור בזמן של נעילה מחכים ומצפים שייגמר כבר הצום, כי קשה הצום להם וכבר התעייפו מהתפילות, אבל יש גם אחרים שנהנים מיום כיפור, והכרתי כאלה שהיו רוצים שיום כיפור יימשך הרבה זמן, ולמרות שהצום קשה להם, יום כיפור חשוב להם יותר, וכשנגמר היום קשה להם שכבר עבר יום כיפור. ועלינו לדעת מה היא המעלה המיוחדת של יום כיפור, מדוע באמת יש כאלה שנהנים ורוצים שיום כיפור יימשך, ומהו החשק לזה?

מציינו בתשובות בית הלוי (חלק ג' דרוש ט"ו) שביאר בגודל מעלת יום הכיפורים, כי הנה בחטא יש שני חלקים, יש את החטא עצמו שעליו יש עונשים ודיני שמים, וכשאדם חוזר בתשובה ומתכפר לו, כבר אין מגיע לו עונש, אבל חוץ מזה החטא גם עושה רושם בנפש, ומחזק את כוח היצר הרע ואת השאיפות של חטא, ואפילו שכבר התחרט ועשה תשובה, הוא אדם אחר שכבר יותר קל לו לשוב ולחטוא, והיצר הרע והשאיפה של חטא קיימים אצלו, שהגוף קיבל אהבה לחטא, וכל פעם יצטרך להתגבר על היצר הרע, כי בגוף קיימת השאיפה לזה.

והסיבה לשאיפה הזאת של חטא היא כמו שאמרו חז"ל (קידושין מ, א) כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר, והיינו מפני שעל ידי שאדם חוטא שורה עליו רוח הטומאה, וזה מוסיף בו טומאה ונעשה פגם בנפש שהחטא מושך אותו, ואפילו שכבר היה כפרה על המעשה כמו שלא חטא, השאיפה לחטא עדיין קיימת בנפש, והנפש היא נפש כזאת שרוצה את החטא, ועדיין יש בו התאוה לחטא.

וכתב הבית הלוי כי זוהי מעלת יום הכיפורים: "ביום הכיפורים יש בו ביום מעלה גדולה דמיד שנתחרט אדם ומקבל עליו לשוב ממעשיו הרעים והתוודה עליהם הקב"ה בחסדו מעביר ממנו התשוקה והנטייה שהגביר בעצמו להרע ומעבירו ממנו", זה כוח קדושת היום של יום כיפור, שזה משנה את השאיפות של הנפש, שהשאיפות הם כבר שאיפות טובות, והנפש אינה שואפת עוד לעבירה, יום כיפור מטהר את האדם, והוא חוזר לשאוף שאיפות של קדושה, שאיפות של תורה ומצוות, ואינו נמשך עוד אחר החטא.

והביא שם ראייה לזה מדברי המדרש בפרשת בא (טו, ב) "כך הם משתקעים בעוונות מיצר הרע שיש בגופם, ובכל שנה ושנה סולח לעוונותיהם ומחדש לבם ליראתו שנאמר ונתתי לכם לב חדש", והיינו כנ"ל שעל ידי התשובה שעושים ביום כיפור הקב"ה מחדש את לבם של ישראל ליראתו, ונותן להם לב חדש שאינו נמשך עוד לחטא. וכן הביא שם מדברי הילקוט (תהלים תתנה) על הפסוק ועם נברא יהלל יה - "אלו הדורות שהם כמתים במעשיהם ובאים ומתפללים לפניך ביום הכיפורים ואתה בורא אותם בריה חדשה", וכתב על זה "פירוש דביום הכיפורים נעשים כקטן שנולד וכמו שלא חטאו כלל ומבטל מהם הכוח והנטייה לחטא שגרמו לעצמם במעשיהם", עכ"ד.

וכתב שם בבית הלוי כי גם בלא יום כיפור יש עוד כוח שיכול לטהר את הנפש מהשאיפה לחטא, והוא הכוח של התורה תבלין, כי התורה היא כמו תבלין שמשנה את הטעם, וכשאדם עושה תשובה לבד זה אמנם מכפר כמו שלא חטא, אבל עדיין קיימת בגופו השאיפה והיצר הרע ליהנות מההנאות האסורות, והתורה תבלין מועלת לטהר את הנפש שלא תימשך יותר לחטא, וכך גם יום כיפור מטהר את הנפש.

ובאמת זהו הלשון שכתוב (ויקרא טז, ל) "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם לפני השם תטהרו", ונאמרו כאן שני לשונות: "לכפר" ו"לטהר", ולכאורה כפרה על חטא זה דבר מובן, אבל מה היא הטהרה? ולפי המבואר מובן היטב, כי יש כפרה על מעשה החטא עצמו, שעל ידי התשובה הוא כמו שלא עשה את המעשה, וזה על ידי תשובה לבד, ויש עוד טהרה מיוחדת של יום כיפור, שמתהר את השאיפות של הנפש, זה נקרא "לטהר אתכם".

יש גם דרגות בטהרה, כמו שיש דרגות בטומאה, יש טבול יום שנקרא טהור, אבל עדיין הוא צריך לטהרה של הערב שמש, ויש מחוסר כיפורים שצריך עוד טהרה של מחוסר כיפורים, והוא נקרא טמא לגבי אכילה בקדשים, ולגבי תרומה גם טבול יום נקרא טמא, ולגבי מעשר שני הוא טהור, כך יש הרבה דרגות בטהרה, וכך גם בטהרה של יום כיפור, או בטהרה שעל ידי התורה, שזה מטהר את הנפש, יש הרבה דרגות בזה, והכל תלוי לפי המעשים והמחשבות של כל אחד ואחד.

לכן למעשה עיקר התועלת מיום כיפור היא לצאת מיום כיפור עם שאיפות של קדושה, כל אדם מישראל יש בו קדושת ישראל וצריך לטהר עצמו ביום כיפור כמו שכתוב "לפני השם תטהרו", אבל כתוב (יומא פה, ב) אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמיים, והיינו שהטהרה היא מן השמים ולא בדרך הטבע, ועל ידי שאדם משתדל בעצמו זוכה לסייעתא דשמיא, כמו שאמרו חז"ל (שם לח, ב) בא לטהר מסייעים אותו, מי שרק "בא לטהר", מן השמים מסייעים בידו, ומוסיפים לו טהרה.

עלינו להשתדל שהשאיפות האלו יהיו קיימות, יש כאלה שאחרי יום כיפור מרגישים באמת הרגשה של טהרה, אבל בדרך כלל לאחר זמן מועט זה עובר, וצריכים להשתדל שיימשכו הלאה השאיפות והטעם של טהרה, ולזה צריכים להמשיך עם המעשים והמחשבות האלה. גמר חתימה טובה!